

SİLLE ÇÖMLEKÇİLİK GELENEĞİ VE BUGÜNÜ

Erdal ÇETİNTAŞ¹

ÖZ

Ülkemizde el sanatları önemli ölçüde azalmakta olup desteklenmeye ve korunmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu el sanatlarından biri de çömlekçiliktir. Dünyanın hemen her bölgesinde üretilen çömlekler üretildikleri toplumların kültürel yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'da eskiden çok sayıda bulunan çömlekçi merkezlerinin sayısı giderek azalmaktadır. Bu azalışın başlıca sebebi plastik ve cam sanayinin sunduğu yeni ürünlerin çömlekçiliğin pazar payını düşürmesidir. Bu çalışmada, Konya ili Selçuklu ilçesine bağlı Sille'de bulunan çömlekçilik hakkında ayrıntılı bir inceleme yapılmıştır. Çömlek üretiminin hemen hemen durma noktasına geldiği bu merkezde faaliyet gösteren ustalardan bilgiler edinilmiştir. Çömlekçiliğinin farklı bir geleneği olduğu, diğer merkezlerden ayrılan önemli ayrıntıları içinde barındırdığı gözlenmiştir. Çalışmayla, Sille çömlekçiliğinin geldiği son durum hakkında bilgiler derlenerek, Anadolu çömlekçiliğinin sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çömlekçilik, Seramik, Sille

---

¹ Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü, Antalya

SILLE POTTERY TRADITION AND TODAY

ABSTRACT

In our country, handicrafts are significantly reduced and need to be supported and protected. One of these handicrafts is pottery. The pottery produced in almost every part of the world is a cultural reflection of the societies they produce. The number of pottery centres in Anatolia is gradually decreasing. The main reason for this reduction is that the new products offered by the plastics and glass industry reduce the market share of pottery. In this study, a thorough examination was made about pottery found in Sille in the Seljuk district of Konya Province. In this center, where pottery production comes to a standstill, information is obtained from the Masters who operate. It has been observed that pottery is a different tradition, and that it is housed in important details that are separated from other centres. As a result of this study, information about the final situation of Sille Pottery is compiled and it is thought to help solve the problems of Anatolian pottery.

Keywords: Pottery, Ceramic, Sille.

Giriş

Ülkemiz koşullarında kültürel mirasın temel öğelerinden olan çömlekçilik giderek azalmakta hatta bazı bölgelerde tükenme noktasına gelmektedir. Oldukça zahmetli ve el becerisi gerektiren bu uğraş gençler tarafından da meslek olarak tercih edilmemektedir. Sille, Konya'nın 8 km kuzey batısında Selçuklu ilçesine bağlıdır. Anadolu'da köklü bir geçmişe sahip olan ve farklı kültürlerin bir arada uyum ile yaşadığı önemli merkezlerden biridir. Günümüze ulaşabilen kültür varlıkları, gelenek ve göreneklere ile el sanatları bölgenin zenginliğini açıkça ortaya koymaktadır (Mimiroğlu, 2018: 5). Sille'de çömlekçiliğin ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak tarihi çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. Yerel hammaddenin dönemine özgü teknik ve süsleme kompozisyonları ile şekillendiği bu üretim günümüze kadar devam etmiştir. Sadece son yetmiş yılda iki yüze yakın usta çıkaran Sille, başta Konya olmak üzere çevreye pışmış topraktan yapılmış ürünler gönderen önemli bir merkez olmuştur (Mimiroğlu, 2018: 66). Diğer taraftan tarihi 5 bin yıl öncesine dayanan Sille'de çömlekçilik mesleğinin 450 yıllık geçmişi olduğu dile getirilmektedir. 1924 yılı nüfus sayımında 18 bin nüfusa sahip olan Sille'nin çok hareketli bir ticaret merkezi olduğu ifade edilmektedir. Bunda zengin kültürel geçmişin önemli katkısı olmuştur.

Bir kültür vadisi olarak da nitelendirilen Sille ortasından geçen dere nedeniyle iki ayrı mahalleden oluşmaktadır. Eski dönemlerde derenin güney tarafına Rum Mahallesi, kuzey tarafına Müslüman mahallesi denilmektedir. Sille çömlekçiliğinin en parlak dönemini yaşadığı dönemler 1960 1970'li yıllar olduğu ifade edilmiştir. Rum ve Türk ustaların bazen birlikte üretim yaptıkları ancak Rum ustaların o döneme göre biraz daha estetik işler ürettikleri ve yüksek fiyata sattıklarından bahsedilmektedir. Bu dönemde ilkokulu bitiren bütün erkek çocukları ya duvarcı ustası ya da çömlekçi ustasına çırak verildiği için bu mesleklerin rağbet gördüğü bilinmektedir. Ancak çocukların büyük bölümünün çömlekçi ustası yanında çalıştıkları anlatılmaktadır.

Sille'yi diğer merkezlerden ayıran en önemli özellik, 1960 – 1970'li yıllarda “yabana gitmek²” diye adlandırılan bir yaşam biçimidir. Bu yaşam biçiminde,

² Yabana gitmek sadece Sille bölgesinde gerçekleşen bir çalışma biçimidir. 1960 1970 yıllarında çömlekçiler sezonluk olarak kış mevsiminde belli bir peşinat yani ön ödeme karşılığında, gelecek sezonun anlaşmasını yapmaktadır. Bu yöntemle belli bir ekip kurulmaktadır. Bu ekip Nisan ayında tren ya da otobüslerle başka illerde anlaştıkları çömlekçilerin yanına giderek Kasım ayına kadar orada çalışmaktadır. Bu yöntemin getirisi yüksek olan bir yöntem olduğundan ve diğer merkezlerden büyük talep gördüğünden bahsedilmektedir. Daha sonraları artan talepleri karşılamak için Sille çömlekçileri kendi oluşturdukları

çömlek ustaları Nisan ve Kasım ayları arasında başka illere giderek üretim yapmış, yani bir nevi mevsimlik işçi olarak çalışmışlardır. Bu yaşam biçimi başka merkezlerde rastlanmamış bir gelenek olarak dikkati çekmektedir (Yaşar Bulut, kişisel görüşme, Temmuz 2018) . Ancak; Sille o yıllarda önemli bir çömlek üretim merkezi iken, bugün aktif olarak çalışan iki adet usta bulunmaktadır. Bu ustalardan biri tarihi 250 yıla dayanan mağaradan geliştirilmiş atölyede üretimini sürdürmektedir (Mehmet Karakeçici, kişisel görüşme, Temmuz 2018).

Yapılan incelemeler sonucunda, Sille çömlekçiliği hakkında çok az sayıda yazılı bilgiye ulaşılmıştır. Konya ve Anadolu kültürünün önemli bir mirası olan bu çömlek geleneğinin sürdürülmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir. Bu çalışmada, Sille çömlek üretim geleneği ve bu günkü durumu hakkında araştırma yapılmıştır. Çalışmada; Sille çömlekçiliğinde kullanılan hammadde, şekillendirme, kurutma ve pişirim teknikleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.

2. Hammadde ve Şekillendirme

Sille ustaları çömlek yapımında iki çeşit hammaddenin karışımı olan çömlekçi çamuru kullanmışlardır. Bunlardan birincisi “mala toprağı” ya da “çayır toprağı” ismi verilen kil, diğeri ise “Sille Kırı” denilen bölgeden getirilen “Sille kumu” dur (Şekil 1). Bu iki malzeme beş ölçek kil içerisine bir ölçek Sille kumu gelecek şekilde karıştırılarak çömlekçi çamuru elde edilmektedir. Çamur hazırlama işlemi ayak ile çiğnenerek yapılmaktadır. Bu işlem dört gün boyunca aşamalı olarak sürmektedir. Ancak Sille çömlekçilerinin yabana gittikleri yerlerde o bölge killeri deneme yanılma yöntemi ile inceleyerek hammadde kaynağı araştırdıkları bilinmektedir. Bu konuda çok iddialı ve başarılı oldukları ve hemen her bölgenin killeri hakkında fikir sahibi olduklarından bahsedilmektedir ancak günümüzde daha ekonomik olması sebebi ile menemenden getirtilen hazır çömlekçi çamuru kullanılmaktadır. (Yaşar Bulut, Kişisel görüşme, Temmuz 2018).

Çamur hazırlanması ve çömlek üretimi eski ismi “kârhâne” olarak isimlendirilen atölyelerde yapılmaktadır. Bugün sadece birkaç örneği görülebilen kârhânelerden en ünlüsü Kiriakon (Hızır İlyas) Kilisesinin bulunduğu kaya oyma komplekste kurulan imalathanedir (Mimiroğlu, 2018: 66).

---

ekiplerle diğ er illerde ocak ismi verilen imalathaneler kurarak büyük çapta üretimler yapmıştır. Bu sistemin tamamen dürüstlük ve saygı çerçevesinde devam ettiği bilinmektedir. Zaman içerisinde çömlekçilerin Anadolu’da çok saygın bir yer edindikleri Silled e dilden dile aktarılmaktadır. (Mimiroğlu, 2018: 140)..

Şekil 1. Sille kumu (solda) çömlek kili (sağda)

Çömlekçi çamuru önceleri ayakla hareket ettirilen çarklarda şekillendirilmekte iken, 1980 yılından sonra bu çarklar yerini elektrik ile çalışan çarklara bırakmıştır. Çömlekçiler her çömlek üretiminde olduğu gibi çarkın merkez kaç kuvvetinden yararlanarak el becerisi ile çömleklere şekil vermektedir. Bu aşamada düzeltme işlemi için “sahtiyan” olarak isimlendirdikleri yaklaşık 15-20 cm ölçülerinde ortası delikli ahşap kullanılmaktadır. Şekillendirme sonrası çömlek ip ya da tel yardımı ile keserek tezgâhtan alınmaktadır. 1972-1977’li yıllarda yapılan bir araştırmaya göre eski çarklarda çömlek üretim kapasitesi olarak bir ustanın günde 100 adet kadar orta boy testilerden üretebildikleri ifade edilmektedir. Ayrıca; aynı kaynakta üretim yapılan atölye ortamının şaşırtıcı derecede temiz ve tertipli olduğu vurgulanmaktadır (Güner, 1988: 82).

3.Kurutma

Şekillendirilen ürünlerin kurutma işlemi kapalı ortamda ve “kerevit” ismi verdikleri raf sisteminde yavaş yavaş yapılmaktadır (Şekil 2). İki ya da üç gün sonrasında mamuller tavandaki çivilere asılarak kurtulma işlemi sürmektedir. Tamamen kuruyan ürünler atölye dışarısına çıkartılarak yerel adı ile “güherçilesi” yani nemini bırakması için 2-3 saat bekletilmektedir. Kurutma şartları uygun olduğundan üretimi genel olarak yaz aylarında sürdürülmesine rağmen bazı çömlekçiler kış aylarında üretim yaptıkları bilgisine de ulaşılmıştır (Yaşar Bulut, kişisel görüşme, Temmuz 2018).

Şekil 2. Kurutma İşlemine ait görüntü

4. Pişirim

Pişirim işlemi yaklaşık 850°C derecede 5 saat zaman diliminde ve sille taşı adı verilen doğal taşlardan imal edilmiş fırınlarda yapılmaktadır. Genellikle fırınlar imalathanenin kapasitesine ve iş yoğunluğuna bağlı olarak inşa edilmektedir. Eğer her gün fırın yakılması gerekiyorsa o imalathanede iki adet fırın bulunmaktadır. Bu şartlarda 5 adet tezgâhı olan bir atölyenin iki adet fırına ihtiyaç duyduğu ifade edilmektedir. Fırın yapıları iki bölümden meydana gelmektedir. Her iki bölüm de kemerli bir yapıya sahiptir. Alt bölüme “külanlık” olarak adlandırılmaktadır. Külanlık; iki metre yükseklikte olup, ateşin yakıldığı yerdir. Beş adet kemerle iki metre yükseklikte tamamlanan bu kısım daire şeklinde bir yapıya sahiptir. Kemerlerin arası 15 cm çapında delikler kalacak şekilde bölünür. Bu delikler 80-100 adet civarında olup külandan malların pişirileceği kısma alevin ve ateşin geçmesi sağlanır. Bu bölümün dışarıya açılan bir penceresi vardır. Ateşin ilk yakılması ve beslenmesi buradan yapılır. İkinci bölüm ise, yapılan malların istiflenerek pişirildiği kısımdır. Bu kısım ateşin içeride tam olarak dolaşabilmesi için pürüzsüz bir yapıda olmalıdır. Tam bir daire şeklinde ve tuğla ile örülmelidir. Bu bölümün yüksekliği 2.5 metredir. Bu bölümün dışarıya açılan bir kapı ve bacası vardır. Kapı insanın biraz eğilerek girebileceği yükseklikte olup, malın fırına

istiflenmesinde ve pişen malın dışarıya çıkarılmasında kullanılır. Pişirim sırasında bu kapı tuğla ile örülerek kapatılır. Tam tepe noktasında olan baca ise bir metre çapındadır. Baca hem duman ve hem de ateşin çıkışını sağlar (Erdönmez, 2009: 37).

Yapılan incelemelerde; ilkel fırın yapılarından sadece bir tanesi ayakta kalmıştır. Yapılan görüşmede, yaklaşık 90 yıl öncesinde imal edilen fırın yapısının kemer üstüne oturtulmuş üstü açık, yanma ve pişirme odalarından oluşan iki katlı fırın tipindedir (Şekil 3). Bu fırın ömrünü arttırmak ve oluşan ısısından yararlanmak için atölye binası içerine imal edildiği ve ateşleme deliğinin dışarıda olduğu dikkati çekmektedir. Atölye binası dikkatle incelendiğinde; bir bölümünün mağara ve bir bölümünün de ona ek olarak tuğla, briket ve sille taşından imal edilmiş olduğu gözlenmiştir. Mağara yapısı zaman içerisinde genişletilerek büyütüldüğü, fırın yapısının atölyenin içine sonradan inşa edildiği anlaşılmaktadır (Şekil 4). Bu yapının mağara fırın ve sonradan genişletilen kısımların birbirlerine organik bir yapıda bağlı bulunduğu dikkati çekmektedir. Atölyenin yaşının 250 yıl öncesine dayandığı ifade edilmiştir.

Şekil 3. Sille İlkel Fırın Örneği

Şekil 4. Mağara Genişletilerek İnşa Edilmiş Çömlekçi Atölyesi

Çömlek pişiriminde yakacak olarak saman, odun, talaş, kayısı çekirdeği ve koyun gübresi kullanılmaktadır. Bunun yanında Sille çömlekçileri “Aslım” olarak anılan sulak bölgeden getirdikleri kamış ve otları da yakacak olarak kullanmışlardır. En ekonomik yakıt çeşidi hangisi ise onu tercih etmişlerdir. Hatta 1970’li yıllarda araç lastikleri kısa bir süre yakıt olarak kullanılmıştır (Yaşar Bulut, kişisel görüşme, Temmuz 2018). Ancak bugün üretim az ve küçük boyutlarda olduğu için elektrikli fırın tercih edilmektedir.

5. Sırlama

Sille çömlekçileri özellikle 1970’li yıllarda kendine has yeşil renkte sırlı üretimler yapmışlardır (Şekil 5). Bu üretimlerde sülyen üstüpeç ve çakmaktaşı karışımından oluşan, bakır tuvaliyle yeşil renk verilmiş özel bir sır kullanmışlardır. Sırlanması gereken işler ilk pişirimden önce beyaz kille astarlanmaktadır (Güner, 1988: 82). Sile toprağı ile uyumlu bu yöntemin diğer bölge killeri ile aynı sonucu vermediği söylenmektedir. (Yaşar Bulut, kişisel görüşme, Temmuz 2018)

Aynı dönemde Anadolu’da çömlekçiler sır konusunda gelişim kaydedemezken ve bu yönde yardım beklerken, Sille çömlekçileri sırlama konusundaki bilgilerini saklamayı tercih etmişlerdir. Günümüzde bu tür seramik

üretimi hemen hemen yok denilecek kadar azalmıştır. En son bu yöntemle üretimin Mehmet Erdönmez isimli usta tarafından yapıldığı söylenmektedir (Yaşar Bulut, kişisel görüşme, Temmuz 2018).

Şekil 4. Sille Müzesinde Yerel Çömlekler

6. Seramik ürünlerin çeşitliliği

Sille çömlekçiliği geniş bir üretim kapasitesine sahiptir. Çömlek ustaları Ankara, Adapazarı, Aksaray, Antalya, Aydın, Burdur, Bursa, Bilecik, Çankırı, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Isparta, İstanbul, Konya, Karaman, Kütahya, Manisa, Mersin ve Uşak gibi illerin yanı sıra yurt dışında Almanya da üretim yapmışlardır. Her yıl yabana gittikleri için pek çok bölgede deneyimler yaşamışlar, büyük tecrübe kazanmışlardır. Bu deneyimleri sonucunda başka başka bölgelere giderek kendi adına imalathaneler kumanın yanında büyük ihalelere girerek önemli yatırımlara katkı sağlamışlardır. Sadece yazın çalıştırdıkları başka illerdeki imalathanelerini kış aylarında terk ederek yeniden Silleye gelmiş bir sonraki sezona kadar ailelerinin yanlarında kalmışlardır. Çömlek üretimi Silleye bir yaşam biçimi ve önemli gelir kaynağı oluşturmuştur. Bölge halkı girişimci bir ruha sahiptir. Örneğin Ahmet Ertuğrul isimli usta Ankara'nın ilk şehirleşme döneminde içme suyu ve kanalizasyon sistemleri için künkler üretmiştir (Erdönmez, 2009: 54). Ali Yıldırım isimli usta ise 1939 yılındaki büyük Erzincan depreminden sonra Erzincan'a giderek imalat yeri açmıştır. Depremden sonra yapılacak su ve atık su projesi için istenilen künk ihalesini alarak 2 yıl boyunca künk imalatı yapmıştır. Aynı şekilde Erzurum ve

Kars illerinde benzer çalışmaları vardır. (Erdönmez, 2009: 64). Bütün bunların yanında Sille’de üç kuşak çömlekçilik yapan aileler ve sadece Sille kır denilen küçük bölgede 20 adet işletme bulunduğundan bahsedilmektedir. Pek çok ilde kiremit ve tuğla fabrikası kurarak üretimi yapan ve sonra inşaat sektöründe hizmet veren Sille’li girişimciler olduğu bilinmektedir. Sillede çömlekçilerin bilgi ve deneyimleri yıllarca artarak sonraki kuşaklara aktarılmıştır. Böyle geniş bir çömlek geleneğinin olduğu bir yerde kiremitten tuğlaya büyük boy saksılardan kahve cezvelerine kadar her tür seramik üretimi yapılması gayet doğaldır.

Yakın dönemlere gelindiğinde önceleri kurbağa yeşili olarak bilinen çömlekler üretilirken, sonraları testi ve küp başta olmak üzere çanak, güveç, saksı, kiremit, künk, süs amaçlı şamdan ve çocukların oynaması için oyuncak testiler üretilmiştir Ayrıca, bunların yanında özel imalatlar yapılmıştır. Özellikle 1997-2003 yıllarında İngiltere ye bol miktarda özel üretim “dörtlü saksı” denilen saksılardan ihraç edilmiştir.

Son birkaç yıl içerisinde ise üretim de geniş çaplı değişikliklere gidildiği anlaşılmaktadır. Büyük boyutlarda çömleklerin yerini, kumbara, cezve, saksı, gibi küçük boy ürünler almıştır (Şekil 5). Sillede diğer çömlekçi merkezlerinin de etkileri hissedilmektedir. Başka çömlekçi merkezlerinde üretilen seramiklerin benzerleri yapılmaktadır. Bazen de Avanos ve Menemenen getirtilen ürünler yerel üretimlerle birlikte satışa sunulmaktadır. (Şekil 6)

Şekil 5. Sille’de üretilen çömlekler

Şekil 6. Satışı yapılan ürünler

SONUÇ

Sille çömlekçileri ülkemiz içerisinde büyüklü küçüklü pek çok imalathane kurarak yıllarca önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Ayrıca üretim yaptıkları bütün merkezlerde saygı ve takdir görmüşlerdir. Sille’de çömlekçilik geleneği günümüzde bilinmese de önemli bir kültürel mirastır. Aynı zamanda çömlekçilerin aileleri ile verdiği fedakârlık örneğidir. Sille’de yabana giderek yapılan çömlekçilik geleneği halkın belliginde önemli izler bırakmıştır. Çömlekçiliğin bitmesinde en önemli sebep plastik ve cam sanayisinin çömlekçilik pazar payını ele geçirmesidir. Bunun yanında, artan yakıt maliyetleri çömlekçileri sürekli yeni arayışlara itmiştir. Önceleri ücret ödemedi aldıkları talaş gübre ve bitki artıkları tüketmiş yerini daha maliyetli olan odun ve doğal gaz gibi yakıtlara bırakmıştır. Dahası, Belediyelerin yanlış imar planlaması yüzünden 60-70 yıl gibi bir sürede üç kez imalathanelerin yeri değiştirilmiştir. Bunların yanında zaman zaman ruhsatların iptal edilmesi çömlekçileri zor durumda bırakmıştır. Selçuk Belediyesi kültürel mirasına sahip çıkma yolunda önemli bir adım atarak Sille’ye bir müze kurmuş, çömlekçilik ile ilgili bir bölüme de yer vermiştir. Ancak yeni düzenlemelerle çömlekçiliğin sürdürülmesi üzerine çaba gösterilmelidir. Bunun için, yerel halkın ve özellikle gençlerin çömlekçiliği meslek edinilmesi için girişimlerde bulunulmalıdır. Özellikle halk eğitim merkezlerinde ya da yaşam boyu eğitim projeleri kapsamında yapılacak çalışmalar ile Sille çömlekçiliğinin yeniden canlanması sağlanmalıdır. Böylece, Sille’de yıllardır süre gelen çömlekçilik bölgenin ekonomik ve kültürel hayatında önemli bir miras olarak kalacaktır.

KAYNAKLAR

Erdönmez, M. (2009). Geçmişten Günümüze Sille'de Toprak İşçiliği. Merhaba İletişim Yayıncılık A.Ş., Konya.

Güner, G. (1988). Anadolu'da yaşamakta olan ilkel çömlekçilik. Grafik Sanatlar Matbaacılık A.Ş, İstanbul.

Mimiroğlu, İ, M. (2018). Sille Kültür Vadisi. Servet Ofset San.Tic.Ltd.Şti, Konya.

SÖZLÜ GÖRÜŞMELER

Bulut, Yaşar, (2018) "Sille Çömlekçiliği Üzerine" sözlü görüşme, Sille-Konya.

Karakeçici, Mehmet, (2018) "Sille Çömlekçiliği Üzerine" sözlü görüşme, Sille-Konya.